

angyalok segítségével. Szűz Mária názareti házában, mégpedig egy Szent József által készített asztallapra”.

A magyarországi búcsújáró helyek közül a középkorban igencsak látogatott volt Szent István székesfehérvári sírja, Szent Imre herceg sírja ugyanott, Szent László sírja Nagyváradon, Szent Margit Nyulak szigeti sírja, a Szent Vér ereklyék kegyhelyei Bátán, Kassán, Garamszentbenedekben, Ludbregben, Kapisztrán Szent János sírja Újlakon (Ilok).

A XV. századtól már a Mária-kultusz kilombosodását figyelhetjük meg, ami a török korban igazi erőre kap, „hiszen Mária a törökellenes harc égi támogatója”. Kegyhelyei gyorsan gyarapszanak. A kora újkor törökellenes vallási fegyverei éppen a Mária-szim-bólumok. Ilyen volt a Loreói Boldogasszony; igen elterjedt volt s maradt is a Napbaöltözött Asszony, a Havi Boldogasszony, a Maria-hilf Segítő Szűzanya és a Pócsi Mária tisztelete. Mindezek napjainkig meghatározó tényezői népi vallásosságunknak.

Barna Gábor könyvének második részében a búcsújárás néprajzi sajátosságait vizsgálja. A terminológiai bevezető után szól a szent helyre vezető, gyalogosan megtett út szerepéről, a kialakult zarándokutakról, a búcsús menetről, a menetben vitt szobrokról, lobogókról, a kegyhelyre érkezés és beköszönés módjáról, a zarándokok elszállásolásáról, a kegyhelyi hajnalvárás, napfelkelte-szemlélés szokásáról, a szent helyek kegyképeiről, kegyzobroiról, az Öltötetű Mária-szobrokról, az ünnepi nagymisékről, a körmenetekről, gyónásról, böjtről és a búcsúval kapcsolatos sok más mozzanatról, szokásról.

A mintegy négyezer oldalas könyvet sok szép, színes és számtalan fekete-fehér illusztráció, térkép teszi élvezetesebbé, szemléletesebbé. A könyv végén Szilárdfy Zoltán közreadja nyolcvankét ismertebb magyarországi kegykép és -szobor fényképét, azok tipológiáját és jelentését. E rész művészettörténeti szempontból nagy hozadék a kiadványnak és sok hasznos információt kínál az olvasónak. A szerző által ajánlott irodalomjegyzék pedig szinte kimeríthetetlen forrása a népi zarándoklatokkal és a laikus vallásossággal foglalkozó műveknek. Valóságos címtár.

SILLING István

A GYERMEKLELEK TÁJAI

Kontra Ferenc: *Kalendárium*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993

A *Kalendárium* a kettősségek könyve.

A kettősségek sorát azzal kezdeném, hogy nemcsak prózaíró műve a kötet. Kontra, ki elsősorban prózaíró, annyira lírikus alkat is, aki novelláit, elbeszéléseit költői eszközökkel is igyekszik formálni. Másodsorra említhetjük a műfaji kérdéseket, a Kontra-kötetek mindenkori dilemmáját. A Forum regénypályázatán díjat nyert könyve, a *Drávaszögi keresztek* inkább novellaciklus, mintsem teljes értékű regény, míg a *Nagy a sátán birodalmának* novellái regényre jellemző összefüggéseket mutatnak. Műfaji szempontból talán mégis az *Ősök jussán* a legproblematikusabb, szinte nem volt recenzens, aki ne próbálta volna a kötet novelláit más műfajba sorolni. A *Kalendárium* a szerzői meghatározás szerint gyermekkori történeteket tartalmaz, melyek egy évkönyv keretébe ágyazódnak, az évnvi cseperedés története mögött azonban a természet változásának, örök

érvényű szabályainak szimbolikus értelmére ismerünk: születés és elmúlás, ünnep és gyász kap novellisztikus formát. Tárgyukat a gyermekkor képezi, de a felnőttekhez szólnak ezek az frások. A kötet ellentmondásai között említhetjük továbbá az elbeszélő kettős-ségét. A világot a jelenségeit egy iskolába induló gyerek fedezi fel és éli át, melyekre azonban a felnőtt emlékezik, ő formálja élményeit mások számára is tanulságos törté-netekké. De említhetjük az ellentmondások sorában a kötet értékbeli végpontjait is, fogalmazásszerű mélypontok és teljességigényű novellaremekek is találhatóak a kötetben, mint a *Karácsony*, a *Nádméz*, illetve *Az iskolapadlás* című frások.

A *Kalendárium* novellái a gyermeki lélek tájaira kalauzolnak el bennünket: a félelmek, a szorongások, az indulatok, a végtelen képzelet, a meséket megleveleltő ábrándok, a családi és baráti kötődések, a felnőttkorról szerzett első ismeretek kusza világába. Ahogy az esztendő halad előre hónapról hónapra, úgy táru fel előttünk az étellel ismerkedő gyermeki lélek is.

A kötet első (januári) novellája *A cserépkályha*. A család egy lebontásra került házból cserépkályhát ment át saját otthonába, s ez a kályha lesz a kisfiú minden félelmének és szorongásának forrása, belőle lépnek elő a félelmet ébresztő láva-jelenségek, furcsa zajok, ugyanakkor az effajta érzéseket feloldó képzeleti játék forrása is a cserépkályha. Az új esztendővel érkező új vendég a félelemmel terhes társalanság érzését váltja ki a kisfiúban. A negatív élmények sora a „februári” és a „márciusi” novellában is folytatódik. A Privigyi család (*Privigyiek háza*) kiszámíthatatlan-zűrös életét látva a kisfiú a szociális-társadalmi különbségekkel, az indulatok romboló erejével szembesül, míg a *Mielőtt a fák elmen-nekben* a szép és egyáltalán az emberélet mulandóságát ismeri meg. Majd ismét két tematikailag összefüggő novella következik (*Senkiföldje*, *Nádméz*), melyek szerint sza-badságunk korlátozott, utunkat határok állják. Az előbbiben a kisfiú már nem a felnőtt-től tudja meg, hanem maga fogalmazza meg a megtapasztalt igazságot. Egyetlen momentum köré fonódik a *Megszületik augusztusban* című novella: a kisfiúnak testvére születik, s ő ezt az érzést egy kislánnyal, legközelebbi játszótársával osztja meg először. A kötet egyik leggyengébb frása ez, amit Kontra mind tartalmilag, mind formai szem-pontból megoldatlanul, kidolgozatlanul hagy. Ezután az abszurd jegyeket tartalmazó novellák következnek, a kötet három legjobb darabja. Noha az egész kötetet áthatja egyfajta, csak a gyermeki tudatvilágra jellemző képzeletbeli játék, ám *Az aranyhintó*, *Az utolsó római katona* és *Az iskolapadlás* című novellákban a valóságtól való teljes elru-gaszkodás kísérletére ismerünk. Mesék, legendák, hiedelmek világa elevenedik meg néhány pillanatra, hogy azután ez a varázslat végérvényesen el is tűnjék a fiú és társai életéből, mivel a későbbiekben már sokkal komolyabb élettényekkel kell szembenéznük: a magánnyal, a boldogtalansággal, a halál tényével. A legendabeli aranyhintóval együtt a gyermeki gondatlanság is a Duna habjaiba veszik – örökre. Kár, hogy *Az utolsó római katonában* Kontra visszarántja az irrealitás különös tartományából hősét is, olvasóját is, s a realitásból az irrealitásba forduló varázslatot közönséges ájúlással hozza összefüggésbe. A tilos, a titkos-rejtelmes vonzásának engedelmesskedik Kontra kisfiú-hőse, amikor az iskolapadlásra merészkedik, ahol kiszámíthatatlan történések várják: más tartománya a létezésnek, mint amit eddig ismert. A könyv utolsó három novellája a naptári évhez igazodva az ősz, az elmúlás, a pusztulás témakörébe sorolható, tragikus létélményeket jelenít meg. Közülük a zárónovella, a *Karácsony*, annak ellenére, hogy igen szomorú és megható történetet mond el benne az író, mivel nem tartalmaz elegendő novellisztikus anyagot s megfor-málása sem a legsikerültebb, hozzájárul, hogy az olvasó felemás érzéssel tegye le a kötetet.

Nem értékelen, nem is gyenge, de értékeit tekintve nagyon is ingadozó Kontra Ferenc kötete. Mintha elsiette volna, akárcsak a *Nagy a sátán birodalma* esetében, a könyv megjelentetését.

BENCE Erika

S Z Í N H Á Z

A KAKTUSZ VIRÁGA

A zenés műfajnak ez a változata, melyet a francia szerzőpár, Pierre Barillet és Jean Pierre Grédy szellemesen mixelt pezsgőjéből az ismert magyar kettős Nadas Gábor (zene) és Szenes Iván (dalszövegek) szolgált fel, huszonöt–harminc évvel ezelőtt volt kedvelt. *Leszállás Párizsban* – Belgrádban mostanság vették elő! – *Monna Marie mosolya*, *Férjvadászat*, *Imádok férjhez menni*, *Lulu* –, hogy azokat említsem, amelyek a Szabadkai Népszínház egykori műsorából hirtelen eszembe jutnak. Közéjük tartozik *A kaktusz virága* is, amelyről már az 1966-os szabadkai bemutató kapcsán megállapítottuk, hogy „buborékkönnyű, ügyesen megírt – remekül fordított –, fordulatos, szellemes vígjáték, amely kizárólag szórakoztatásra készült” és alkalmas, felüdít, de évente egynél többre nincs szükség belőle a műsorban. Igen ám, de a divat nagyon is mulandó, nemcsak az öltözködésben, hanem a színházi műsorban is. S ha valami egyszer elmúlt, az, ugyanúgy, nehezen hozható vissza, aligha újítható fel. Egyszerűen azért, mert változnak a körülmények, mások az elvárások, másféle stílus járja, s mert a közönséggel együtt a színészek idegrendszere is másféle hatásokra érzékeny.

Ilyenkor, ha egy idejétmúlt művecskét kell a műsorpolitika szeszélye folytán felújítani, két lehetőség kínálkozik: vagy rekonstruálni a régit, az elsődlegeset, vagy ironikusan viszonyulni hozzá. Az első út szinte járhatatlan. Egy emberöltővel később színpadra lépő együttes, főleg a teljesen más beállítottságú fiatalok, érthetően képtelenek a pontos rekonstrukcióra. De minek is vállalkoznának erre. A múlthoz való ironikus viszonyulás – ez sem veszélytelen út – könnyen nyegleségbe, pimasz tiszteletlenségbe csúszhat. Ha ezt az utat választják, fölöttébb illik tudni a mértéket, úgy ironizálni, hogy közben az is szórakozzon, s ne érezze magát sértve – ő is néző! –, kigúnyolva, aki megelégedne azzal is, ami felett eljárt nemcsak a színházi, hanem az emberi idő is. Vannak műfajok, a népszínmű, az operett és a zenés vígjáték három évtizeddel ezelőtti változata, mint amilyen ez *A kaktusz virága*, amelyeket ma már csak ilyen „kétszínűn” lehet játszani. Kapja meg mindenki azt, amit igényel, amit elvár.

Úgy, ahogy a békéscsabai vendég, Gergely László irányításával készült újdéki előadás első felvonásának közepétől történik. A kezdeti tapogatózás, bizonytalanság – mi is ez az izé, s hogy kellene játszani? – után, mikor a színészek érezhetően keresik helyüket az előadásban, keresik azt a módot, játéktípust, mellyel a kellemetlen követelményeket támasztó műfajt – zene, tánc, komikum, ami nem kimondottan erősségük – legyőzhetik. Ekkor még határozatlan elképzelés nélkül folyik a játék, s ahogy lenni szokott már-már unatkozni kezdünk. A tömény unalmat kiváltó bosszankodástól szerencsére megment bennünket a felvonás második fele, ekkortól – Vicei Natália és Magyar Attila kettőse